

MANAGEMENTUL RESURSELOR FINANCIAR-BANCARE

Col. (r) dr. Baranga Dan Cornel *
Mr.(r.) dr. Baranga Carmen *

Abstract

The financial-banking system knew, in the last decades a complex expansion process, an institutional, instrumental, and procedure diversification and differentiation. The banking products and services were multiplied and adjusted to the conditions generated by an economy oriented towards globalisation, informatisation and liberalization. Within this context of evolution of the theory and practice in the financial-banking field, we considered that the special dynamics of the international economic environment make more necessary the re-considerations of fund at macroeconomic level as regards the organisation, on scientific bases of the good practice rules in the business management and the regulations are being produced regarding the intensity of the regulation and surveillance of certain industries.

1. Managementul sistemului financiar-bancar românesc

1.1. Evoluția sistemului bancar românesc

Sistemul bancar românesc a cunoscut o dezvoltare cantitativă spectaculoasă în ultimul deceniu, de la un sistem bancar excesiv centralizat, cu majoritatea funcțiilor bancare concentrate în operațiunile BNR și a câtorva bănci specializate (B.R.C.E., Banca de Investiții, Banca Agricolă), către un sistem bancar adaptat la cerințele economiei de piață.

Sistemul bancar pe două niveluri, bazat pe principiul universalității băncilor, a fost creat prin adoptarea celor două legi bancare, la 3 mai 1991 (Legea privind activitatea bancară, modificată prin Legea 58/1998 și Legea privind Statutul Băncii Naționale, modificată prin Legea 161/1998).

Elemente pozitive în evoluția sistemului bancar:

- diversificarea produselor și serviciilor bancare;

* Raiffeisen Bank

- diversificarea instrumentelor de evidență și control;
- modernizarea sistemului de transmitere a datelor;
- modernizarea rețelei teritoriale.

Elemente negative în evoluția sistemului bancar românesc:

- insuficiența personalului calificat;
- insuficiența la nivelul întregului sistem al managerilor profesioniști de bancă;
- recesiunea economică;
- lipsa concentrării capitalului;
- meandrele măsurilor de natură legislativă și economică care au generat comportamente lipsite de orizont;
- neadaptarea suficientă la variațiile pieței românești;
- lipsa de discernământ în alegerea clienților;
- lipsa de orientare spre creșterea eficienței și profitului.

În cazul sincopelor manifestate de unele bănci (Dacia Felix, Columna, Banca Albina etc.) nu se poate decela cu siguranță ponderea cauzelor ce au determinat apariția de pierderi. Ceea ce rămâne cert este că acolo unde au apărut situații de instabilitate (încetarea activității, faliment, procedură de supraveghere) unul din factorii determinanți este legat de managementul respectivelor bănci.

1.2. Banca – concept și funcții

Definiție: Banca este instituția care mobilizează mijloacele bănești disponibile, finanțează și creditează persoanele fizice și juridice, organizează și efectuează deconturile și plățile în cadrul economiei naționale și în relațiile cu celelalte state, cu scopul de a obține profit.

Funcții:

1). *Funcția de depozit, care constă în:*

- efectuarea de operațiuni de depozit la vedere și la termen, constând în atragerea resurselor bănești de la persoanele fizice și juridice, în vederea păstrării și fructificării lor.
- efectuarea de operațiuni de depozitare și trezorerie pentru obținerea de valori aflate în proprietatea persoanelor fizice și juridice.

2). *Funcția de investiții presupune:*

- acordarea de credite în lei și valută persoanelor fizice și juridice din țară și din străinătate;
- participarea ca acționar la înființarea de instituții bancare sau nebancare din țară și din străinătate;
- achiziții de active financiare în nume propriu.

3). *Funcția comercială are în vedere:*

- realizarea de încasări și plăți, în valută și în lei, generate de activitatea de import, export, prestări servicii, turism, operații cu caracter financiar și alte operații legate de încasări și plăți între persoanele fizice și juridice din țară și din străinătate;
- cumpărarea și vânzarea, în țară și în străinătate, de valută, efecte de comerț, exprimate în lei și valută;
- efectuarea operațiilor de schimb valutar;
- participarea la tranzacții externe, de plăți și de credit;
- cumpărarea și vânzarea, în țară și în străinătate, de aur și metale prețioase;
- prestarea de servicii bancare, expertize tehnice, economice și financiare, consultanță;
- organizarea lansării de obligațiuni.

1.3. Redefinirea rolului și funcțiilor băncilor

Evoluțiile piețelor financiar-monetare caracterizate prin procesul globalizării economiei și integrării zonale, accentuarea concurenței în domeniul financiar-bancar, au condus la apariția fenomenului de dereglementare bancară.

Definiție: Dereglementarea reprezintă procesul prin care Banca Națională nu mai intervine direct în activitatea băncilor comerciale – prin stabilirea plafoanelor de dobânzi – ci, indirect – prin implementarea unor decizii de politică monetară pentru a corecta anumite politici și strategii ale băncilor.

Dereglementarea are loc în două sensuri:

1. Banca Națională își păstrează *funcția de supraveghere* și parțial cea de *reglementare* (datorită impactului pe care instabilitatea unei bănci îl are asupra mediului economic – cu cât banca este mai mare cu atât “efectul domino” are o amplitudine mai ridicată).
2. Apariția necesității ca băncile comerciale să-și elaboreze *propriile reglementări interne*, fapt ce transferă responsabilitatea asupra conducerii acționariatului băncii la nivelul managerilor acesteia.

Rolul și funcțiile sistemului bancar în contextul actual s-au nuanțat prin redefinirea caracteristicilor fundamentale ale băncilor.

- intermediari în economie;
- creatoare de bani pe calea creditului;
- producători de informație financiară;
- investitori masivi în tehnologia informațională;
- principalele instituții prin care este pusă în practică politica monetară.

1.4. Factori de influență a sistemului bancar

Conjunctura dezvoltării sistemului bancar românesc a fost influențată de următorii factori:

1. Factori internaționali:

- accentuarea polarizării economiei mondiale;
- dezmembrarea CAER;
- consolidarea procesului de integrare europeană;
- globalizarea economiei mondiale;
- reorientarea fluxurilor financiare monetare;
- recesiunea economică.

2. Factori naționali:

- impactul evoluțiilor economico-sociale;
- politica bancară și reglementările B.N.R.

3. Factori specifici mediului bancar:

- tipul de management;
- mărimea băncii;
- nivelul de pregătire profesională;
- norme și metodologii interne.

2. Criterii de clasificare a băncilor

2.1 Tipuri de bănci după forma de proprietate

În funcție de forma de proprietate se pot delimita următoarele tipuri de bănci:

- Băncile private: Capitalul acestor bănci aparține unei persoane sau unui grup de persoane. Sunt primele forme de bănci care au funcționat sub formă de zarafuri și cămătari.
 - Principala formă pe care o îmbracă băncile private este una de societate pe acțiuni al cărei capital este împărțit într-un număr mare de părți cu o anumită valoare nominală, numite acțiuni. Influența asupra managementului băncii se manifestă în planul adunării acționarilor și depinde de numărul și valoarea acțiunilor posedate. Repartizarea profitului se face în funcție de numărul de acțiuni posedate de fiecare acționar.
 - Deciziile privind alegerea administratorilor și cenzorilor, aprobarea sau nu a bilanțului, fixarea dividendelor, mărimea capitalului, fuziunea, majorarea capitalului, se iau de către Adunările Generale ordinare și extraordinare ale acționarilor.
- Băncile de stat au ca trăsătură definitorie posedarea întregului capital de către statul pe teritoriul căruia se află.

- În cele mai multe cazuri, acestea îmbracă forma unor bănci specializate
- Băncile mixte funcționează sub forma unor societăți pe acțiuni, în care statul este unul din acționari. Caracteristicile acestui tip de bănci depind de ponderea acțiunilor deținute de stat.

2.2. Tipuri de bănci după apartenența națională

În funcție de apartenența națională a băncii, delimităm următoarele tipuri de bănci:

- Bănci autohtone – a căror caracteristică constă în faptul că, capitalul aparține persoanelor fizice sau juridice din statul unde acestea funcționează. Aceste bănci sunt componente ale sistemului bancar național, funcționând sub supravegherea Băncii Centrale a statului respectiv.
- Bănci multinaționale – din această categorie fac parte Organismele Financiare și Monetare Internaționale care au ca trăsături comune următoarele elemente:
 - capitalul este construit prin subscrierea Băncilor Centrale din țările membre;
 - managementul este asigurat de guvernatorii țărilor membre;
 - acordă asistență și credite țărilor membre;
 - supraveghează funcționarea piețelor financiar-bancare internaționale.
- Bănci mixte – sunt constituite prin aportul de capital a doi sau mai mulți parteneri din țări diferite, se supun legislației din țara în care își au sediul.
 - veniturile băncii se împart între parteneri în funcție de contribuția fiecăruia la constituirea capitalului băncii. Structura activelor și pasivelor sunt opțiuni ale băncii mixte, respectiv rezultatul înțelegerii între parteneri;
 - activitatea băncii este supravegheată de Banca Centrală a țării pe teritoriul căreie își are sediul;
 - funcționează sub forma societăților pe acțiuni.

3. Tipuri de banci dupa rolul pe care-l joaca in sistemul bancar national. Implicatii asupra managementului.

3.1. Clasificarea băncilor în funcție de rolul pe care îl au în sistemul bancar național

În funcție de rolul pe care îl joacă în sistemul bancar național, băncile îmbracă următoarele forme:

- *Băncile Centrale* – sunt instituții guvernamentale care asigură funcționarea și supravegherea sistemului bancar la nivel național prin puterile și responsabilitățile dobândite prin actul lor de înființare.
- *Băncile ipotecare* – care acordă împrumuturi pe termen lung pentru locuințe garantate cu ipoteci asupra bunurilor imobile (construcții, terenuri).
- *Bănci trusty* – care se ocupă cu forfetarea creanțelor pe care le transformă în bani. Operațiunea constă în vânzarea unei creanțe de către creditor asupra unui debitor, vânzare care i se face băncii trusty, aceasta urmând debitorul pentru recuperarea creanțelor, operațiune pentru care se încasează un comision.
- *Bănci specializate* – acordă credite pe termen mijlociu și lung în ramurile pentru care aceasta este specializată – agricultură, minerit, industrie, banca procurându-și fondurile prin depozite pe termen lung.
- *Băncile corespondent* – sunt acele bănci la care își deschid conturi curente băncile din alte țări, de regulă conturile se deschid în moneda țării băncii corespondent.
- *Bănci off-shore* – bănci care există în anumite “zone libere” (Luxemburg, Singapore, Hong-Kong) și realizează numai operațiuni cu nerezidenți, menținând în anonimată identitatea clienților.

3.2 Rolul și funcțiile Băncii Centrale

Funcțiile pe care le îndeplinește Banca Centrală în cadrul sistemului bancar național sunt:

- prima funcție esențială este cea de emisiune monetară. Banca devine deținătoarea stocului de aur și a rezervelor internaționale ale țării. Banca Centrală are răspunderea calității circulației monetare și dimensionarea masei monetare și de credit.
- funcția de creditare a băncilor prin operații de scontare și rescontare a titlurilor de credit sau prin acordarea creditelor de refinanțare, caz în care Banca centrală apare ca împrumutător de ultimă instanță .
- Ca administrator al rezervelor internaționale, Banca Centrală asigură stabilitatea cursurilor valutare prin intervenția directă pe piață.

Banca Centrală joacă rol de bancă pentru celelalte bănci prin faptul că toate băncile sunt obligate să deschidă conturi curente la Banca Centrală și să mențină rezerve minime obligatorii pentru a-și asigura lichiditatea.

Banca Centrală este un organ al statului, ea stabilește și conduce politica monetară și de credit în cadrul politicii economice și financiare a statului. Emite norme de autorizare, funcționare și supraveghere bancară în vederea protejării deponenților și asigurării funcționării nestingherite a sistemului bancar.

3.3. Conducerea Băncii Naționale

Băncile Centrale operează ca instituții publice ale statului indiferent de natura capitalului lor – de stat, privat autohton sau mixt.

În țara noastră, Banca Națională este condusă de un consiliu de administrație, compus din:

- guvernator, în calitate de președinte
- prim-viceguvernator, în calitate de vicepreședinte
- doi viceguvernatori
- alți doi membri

Membrii consiliului de administrație sunt numiți de Parlament, la propunerea primului ministru, pe o perioadă de opt ani.

- Gestiunea zilnică este încredințată guvernatorului
- Comisia de cenzori, formată din cinci membri, este numită de Consiliul de administrație
- Banca Națională este supusă controlului Curții de Conturi.

4. Organizarea și funcționarea bancilor

4.1. Particularitățile organizării și funcționării băncilor

Pe plan organizatoric, conducerea, administrarea și controlul sunt la fel ca și la societățile pe acțiuni, băncile dispun de un for suprem de conducere (Adunarea Generală), de structuri care îi asigură gestiunea curentă (Președinte, Consiliu de Administrație, comitet de direcție), de organe proprii de control (comisie de cenzori și controlul intern al băncii).

Funcțional, spre deosebire de societățile comerciale, total independente în elaborarea propriului management, băncile sunt obligate să pună în activitatea lor reglementările emise de Banca Națională a României pentru aplicarea politicii monetare, de credit, valutare, de plăți, de asigurare a prudenței bancare și de supraveghere a societăților bancare.

- societățile bancare sunt obligate să obțină din partea BNR autorizația de funcționare, ele își constituie fonduri specifice, păstrează rezerve obligatorii la BNR și respectă normele stricte de garantare a solvabilității, nu pot fi constituite sub formă de societăți cu răspundere limitată, capitalul social trebuie să fie vărsat integral numai sub formă bănească la momentul subscrierii.
- acțiunile emise de societățile bancare pot fi numai nominative.

Pentru desfășurarea activității curente, băncile comerciale își deschid filiale, sucursale și agenții în teritoriu cu respectarea aceluiași proceduri:

- filialele sunt considerate persoane juridice, iar sucursalele sunt considerate reprezentanțe ale societăților bancare;

- sucursala încheie contracte cu terțe persoane în numele băncii, în calitate de mandatar, sau în nume propriu, în calitate de comisionar.

4.2. Structura organizatorică a băncii – organigrama

Pot fi utilizate două tipuri de organigramă:

- a). organigrama ierarhică = structura de ansamblu a băncii, evidențiind subdiviziunile organizatorice ale băncii și raporturile dintre ele, numărul nivelelor ierarhice, permite izolarea responsabilităților prin identificarea factorilor de decizie și modul de transmitere a deciziilor.
- b). organigrama funcțională = permite identificarea activităților băncilor și nivelurile ierarhice de exercitare a acestor activități.

Principalele activități pot fi grupate după: activitatea de exploatare, activitatea de producție, activitatea de asistare (asistență, resurse materiale), asistență de specialitate (marketing, juridic, relații externe, piețe de capital), asistență tehnică (trezorerie, inginerie financiară).

În cazul structurii organizatorice a unei bănci, centrala ocupă un loc aparte, ea fiind centrul vital al băncii.

Din funcțiile exercitate enumerăm: elaborează strategia de dezvoltare a băncii, stabilește politica de creditare a băncii, efectuează studii de marketing, acordă servicii de consultanță, organizează acțiuni de pregătire a cadrelor, asigură lichidități, stabilește nivelul dobânzilor și comisioanelor, stabilește plafoanele de credite, contractează împrumuturi, asigură echilibrul între resurse și plasamente, elaborează norma pentru fiecare activitate și serviciu, angajează, promovează, concediază personalul de conducere din unitățile subordonate. De aici rezultă rolul determinant al managementului centralei în desfășurarea activității tuturor unităților teritoriale.

4.3 Organizarea activității de creditare diferă funcție de mărimea unității.

În unitățile mari, ofițerii de credite se specializează în consultarea, instrumentarea dosarului.

Serviciul de credite (agenții, sucursale, filiale)

- misiunea principală este de analiza dosarele solicitanților de credit, capacitatea de plată
- răspunde de revizuirea creditului și de încasarea împrumuturilor

Comitetul de credit (agenții, sucursale, filiale) este compus din conducerea unității și șef serviciu credite care detin sarcini de analiza și revizie credite, precum și de rescadențare credite, acordare de asistență tehnică, efectuare expertize.

Comitetul de risc (centrală)

Băncile ar avea nevoie de două comitete de risc: un comitet de risc al directorilor și un comitet de risc al ofițerilor de credite.

Comitetul ofițerilor se întrunește zilnic, sarcinile comitetului fiind:

- urmărirea respectării politicii de creditare
- asigurarea unui audit periodic.

Comitetul de risc al directorilor se compune din președintele băncii și directorii din Comitetul de direcție, având ca atribuții analizarea și aprobarea propunerilor comitetului de risc al ofițerilor.

5. Managementul activității de creditare

5.1. Creditul bancar – trăsături

- A. Subiectele raportului de credit:
 - Creditorul (banca)
 - Debitorul
 - persoană fizică
 - persoană juridică
 - statul
- B. Angajamentul de rambursare
- C. Riscurile probabile
 - Riscul de rambursare (probabilitatea întârzierii plății sau a incapacității de plată)
 - Riscul de imobilizare (imposibilitatea băncii de a satisface cererile titularilor de depozite)
- D. Termenul de rambursare
- E. Dobânda (prețul creditului, este negociabilă)
- F. Acordurile de credit (consemnate prin înscrisuri, instrumente de credit)
 - Stabilirea dobânzii
 - Specificarea clară privind obligația returnării împrumutului

5.2. Resursele de creditare

A. RESURSE PROPRII

- Capitalul subscris de acționari
- Beneficiile distribuite și incluse în diferite fonduri de rezervă sau de risc

B. RESURSE ATRASE

- Capitalul de împrumut (fondurile încredințate băncii sub formă de depozite)
 - Depozite la vedere (depunătorii pot retrage fondurile când doresc)
 - Depozite cu preaviz (fondurile se pot retrage numai după ce banca este avertizată cu un anumit timp fixat în momentul constituirii depozitului)
 - Depozite la termen (se constituie pentru o persoană fizică)

Dobânzile bonificate de bănci depunătorilor depinde de fluctuația de pe piața dobânzii, precum și de natura profitului

5.3. Categoriile de credit – criterii de clasificare

A. În funcție de perioada de acordare

- Credite pe termen scurt
- Credite pe termen mediu
- Credite pe termen lung

B. În funcție de debitorul băncii

- Credite acordate persoanelor fizice
- Credite acordate persoanelor juridice
- Credite acordate altor bănci
- Credite acordate statului

C. În funcție de destinație

- Credite productive
 - credite pentru activitatea curentă
 - credite pentru investiții
- Credite consumative

D. În funcție de calitate

- Credite performante (toate tranșele de rambursare a creditului, inclusiv dobânda, să fie achitate la zi)
- Credite neperformante (nerambursate la scadență).

5.4. Etapele activității de creditare

I. DOCUMENTAREA ASUPRA ACTIVITĂȚII SOLICITANTULUI DE CREDIT

- oferă o imagine globală asupra activității economico-financiare a solicitatorului;
- nu se încheie nici un act.

II. PREZENTAREA DE CĂTRE CLIENT A URMĂTOARELOR DOCUMENTE:

- Cererea de acordare a creditului;
- Dovada înregistrării la Registrul Comerțului;
- Aprobarea Consiliului de Administrație al solicitatorului privind:
 - angajarea legală a creditului;
 - garanția materială pe care clientul o oferă în mod legal pentru creditul angajat;
 - bugetul de venituri și cheltuieli pentru anul în curs;
- Studiul de fezabilitate și cheltuieli pe anul în curs;
- Bilanțurile contabile pe ultimii 5 ani, vizate de organele bancare;
- Situația conturilor de profit și pierderi;
- Situația patrimonială lunară;

- Contractul care face obiectul creditului solicitat;
- Garanția materială reală oferită în contul creditului solicitat:
 - concesiunea încasărilor în lei-valută pentru perioada până la rambursarea creditului;
 - controlul de gaj;
 - ipoteca înregistrată în conformitate cu legislația în vigoare;
 - polița de asigurare a bunurilor, cesionate în favoarea băncii;
 - autorizarea debitării conturilor agentului economic de către bancă;
 - scrisoare de garanție bancară de la bănci corespondente, în limita plafonului de lucru cu acestea;
 - orice alte garanții materiale, evaluate de organele în drept.

III. ANALIZA DOCUMENTAȚIEI ÎN VEDREA ACORDĂRII CREDITULUI

IV. NEGOCIEREA CREDITULUI

V. APROBAREA CREDITULUI

VI. DERULAREA CREDITULUI

VII. RAMBURSAREA CREDITULUI

6. Particularități manageriale în activitatea bancară

6.1. Tipuri de management bancar în raport cu obiectivul fundamental

La orice nivel de conducere a băncii, tipul și calitatea managementului pot fi definite în primul rând în funcție de raportul acestuia față de cei doi parametri fundamentali ai eficienței activității (profit și risc).

1. Tipul de management agresiv are ca obiect prioritar maximizarea profitului.

Modalitățile de manifestare a acestui tip de management se caracterizează prin următoarele elemente:

- Politici de penetrare a pieței și de eliminare a concurenței;
- Marja dobânzii redusă;
- Plasamente la prețul cel mai mare;
- Facilități la creditare;
- Extinderea necontrolată a rețelei teritoriale;
- Structura de personal nespecializată.

2. Tipul de management moderat are ca obiectiv prioritar creșterea moderată a profitului.

Modalități de manifestare:

- Politici și strategii ce vizează menținerea poziției băncii pe piață
- Evoluția lentă dar sigură a profitului;
- Grad înalt de monitorizare a activității interne;
- Plasamente în portofoliu în ponderi apropiate;

- Norme de creditare prudente;
 - Personal calificat și responsabil;
 - Dezvoltarea lentă a rețelei teritoriale.
3. Tipul de management prudent are ca obiectiv prioritar minimalizarea riscurilor.

Modalități de manifestare:

- Politici și strategii ce vizează eliminarea pierderilor și reducerea cheltuielilor;
- Nivelul ridicat al controlului intern;
- Plasamente în special în titluri de stat și pe piața interbancară;
- Politica de creditare extrem de restrictivă;
- Dobânzi pasive și active peste nivelurile pieței;
- Menținerea sau chiar reducerea rețelei teritoriale.

6.2. Structura, mijloacele și instrumentele bancare

Modul în care managementul se manifestă într-o organizație depinde în special de structura, mijloacele și instrumentele pe care le are la dispoziție. managementul bancar se deosebește de managementul altor activități datorită specificului și funcțiilor băncilor și datorită modalităților și instrumentelor prin care acestea își realizează profiturile.

Structura bancară se caracterizează prin următoarele caracteristici:

- Sistem organizatoric arborescent cu o largă rețea teritorială;
- Relativă autonomie a unităților teritoriale față de centru;
- Sistem informațional-contabil coerent determinat de autonomia
- Responsabilitate managerială și abilități decizionale la nivel local

Mijloacele și instrumentele bancare se particularizează prin următoarele elemente definitorii:

- Delegarea de sarcini de la nivelul conducerii centrale la nivelul conducerii unității teritoriale;
- Instrumentarea unui sistem de evidență și control centralizat;
- Plafonarea deciziilor privind plasamentele;
- Corelarea atribuțiilor organelor decizionale colective cu atribuțiile conducătorului;
- Autonomia administrativă a unităților.

Bibliografie

1. Basno C., Dardac N., *Management Bancar*, Editura Economică, București, 2002
2. Basel Comitee on Banking Supervision, *Consultative document -Operational risk*, ianuarie 2001

3. Basel Comitee on Banking Supervision, *Consultative document -Principles for the Management and Supervision of Interest Rate Risk*, ianuarie 2001
4. Basel Comitee on Banking Supervision, *Consultative document – The standardised approach to credit risk*, ianuarie 2001
5. Basel Committee on Banking Supervision, *Consultative Document - Principles for the Management and Supervision of Interest Rate Risk*, mai 2001
6. Basel Committee on Banking Supervision, *Consultative Document - Operational Risk*, mai 2001
7. Secretariat of the Basel Committee on Banking Supervision, *The NewBasel Capital Accord: an explanatory note*, ianuarie 2001
8. Banca Națională a României, *Sinteza principalelor evoluții economice, financiare, monetare și valutare în anul 2000*, Editura BNR, 2000
9. Banca Națională a României, *Raportul anual BNR*, Editura BNR, decembrie 2000
10. Banca Națională a României, *Sinteza principalelor evoluții economice, financiare, monetare și valutare în anul 2001*, Editura BNR,, 2001
11. Banca Națională a României, *Buletinul lunar BNR*, nr. 12, Editura BNR, decembrie 2001
12. Banca Națională a României, *Rezultatul sondajului privind evolutia sistemului bancar din România*, BNR, 2003
13. Banca Națională a României, *Sinteza principalelor evoluții economice, financiare, monetare și valutare în anul 1998*, Editura BNR, 1998
14. Banca Națională a României, *Sinteza principalelor evoluții economice, financiare, monetare și valutare în anul 1999*, Editura BNR, 1999
15. Banca Națională a României, *REGULAMENT Nr. 1 / 21.05.1999 privind organizarea și funcționarea la Banca Națională a României a Centralei Riscurilor Bancare*, Editura BNR, 1999
16. Dowd K., *Beyond Value at Risk : The New Science of Risk Management*, Editura John Wiley & Sons, Anglia, 1998
17. Georgescu-Goloșoiu L., *Business of Banking*, Editura ASE, București, 2000
18. Garry King, Robert Keohane, Sidney Verba: *Fundamentele cercetării sociale*, Editura Polirom, 2000
19. Gilles Ferreol, *Dicționarul Uniunii Europene*, Editura Polirom, 2001